

Spectrum

Mens & Maatschappij

Zaterdag 13 oktober 2007

Meer dan Máxima's woorden

De Nederlander
bestaat wel
degelijk, stelt
Arnold Enklaar

Pagina 2 en 3

DE TWENTSCHE COURANT
Tubantia

Foto: Annina Romita

Tukkers lijken in veel op de Zweden'

ENSCHEDÉ - Wat prinses Máxima ook mag beweren, de Nederlander bestaat wel degelijk. Onze samenleving is doortrokken van twaalf waarden die alle Nederlanders met elkaar delen. Dat stelt Arnold Enklaar in zijn onlangs verschenen boek 'Nederland, tussen nut en naastenliefde'.

In zijn zoektocht naar de Nederlandse cultuur stuit de Enschedeër en VVD-gemeenteraadslid op gemeenschappelijke reflexen en denkpatronen, maar belicht

hij ook de regionale verschillen. Zo is de waarde zelfbeschikking - het zelf maken van keuzes, onafhankelijkheid - van oudsher vooral te vinden bij mensen uit de kustprovincies en minder bij bijvoorbeeld Twentenaren.

Twentenaren lijken met hun gemeenschapszin - noaberschap is niet voor niets een belangrijke pijler onder de Twentse samenleving - misschien wel het meest op Zweden. „Het zijn, net als wij, geen schreeuwers.”

⇒ Zie verder bijlage Spectrum

Als Máxima zegt dat 'de' Nederlander niet bestaat dan is dat een oppervlakkige beschrijving van onze buitenkant. Meent Arnold Enklaar, Enschedeër en VVD-gemeenteraadslid, die op zoek ging naar onze cultuur en die vond in een aantal gemeenschappelijke waarden. Hij schreef een boek over onze reflexen en denkpatronen en tracht het probleem van de integratie van buitenlanders te doorgronden. „Het wordt tijd de cultuurkloof te benoemen.”

Volk van heil en zelfbeschikking

door Teun Staal

Het kan niet anders of Arnold Enklaar moet meewarig en wat misprijzend het hoofd hebben geschud toen Máxima het land de spiegel trachtte voor te houden.

De prinses liet onlangs haar licht schijnen over de vraag wie wij zijn. Wij bestaan niet, zo sprak de nieuwe Nederlander tijdens de presentatie van het rapport *Identificatie met Nederland* van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid. Ons bestaan vindt geen fundament in de vorm van een identiteit die burgers van Limburg tot Groningen met elkaar delen. En dus bestaat de Nederlander niet, was de koninklijke boodschap. Dat ene koekje bij de thee en onze gastvrijheid en warmte ten spijt - 'iets' als een Nederlandse identiteit heeft Máxima niet kunnen ontdekken.

Van publicist Paul Scheffer tot oud-premier Ruud Lubbers - een storm van protest stak op. Máxima's woorden zijn niet alleen oppervlakkig, haar analyse is ook nog eens onwaar, luidde de kern van de kritiek.

Uit Enschede komt de kanttekening van de zijde van Arnold Enklaar, die net zijn boek *Nederland, tussen nut en naastenliefde* heeft laten verschijnen. Zijn boodschap na jarenlang onderzoek: er is, in weerwil van wat Máxima ons wil doen geloven, wel degelijk een typisch Nederlandse cultuur die maakt dat ons bestaan onmiskenbaar is.

Wij mogen in dit land nog zulke verschillende meningen verkondigen, we delen met z'n allen twaalf identieke waarden die ons tot Nederlander maken. Het is die karakteristieke Nederlandse wijze van denken en doen, betoogt Enklaar in zijn uitputtend 336 pagina's tellende werk, die zegt wie we zijn. En hoezeer we op het eerste gezicht ook ons evenbeeld zien in de Duitser, de Fransman en de Belg, er zijn diepgewortelde waarden die ons wezenlijk doen verschillen van deze West-Europeanen. En als de Nederlander al anders is dan de Duitser, dan moeten de culturele verschillen met de immigranten uit de landen met wie wij een even kleurrijke als moeizame multiculturele samenleving vormen wel helemaal navenant zijn.

Het integratieprobleem bracht Arnold Enklaar er toe zijn boek te schrijven. Hij herinnert zich dat hij in 1998, twee jaar voordat Paul Scheffer zijn essay *Het multiculturele drama* publiceerde in *NRC Handelsblad*, zijn vriend en partijgenoot Marco Swart sprak en bij die gelegenheid het integratievraagstuk aansneed. Hij, Enklaar, verzuchtte dat veel buitenlanders niet snappen hoe de Nederlandse cultuur in elkaar zit. Waarop Swart hem een cruciale tegenvraag stelde. Wat dat dan wel niet was, die Nederlandse cultuur? Enklaar moest het antwoord schuldig blijven. Zijn zwijgen vormde de eerste aanzet tot een minutieuze historische zoektocht naar onze cultuur.

De kunst van het spitten en graven die aan het schrijven van een wetenschappelijk werk voorafgaat is hem wel toevertrouwd. Enklaar is oud-archeoloog, werkte vele jaren in Egypte en merkte daar hoe op en top Nederlander hij is. En, vooral, dat hij zo verschillend is van de Egyptenaar. Hij werd er door schade en schande wijs, stelde vast dat hij de geldende mores in het land aanvankelijk niet of nauwelijks doorgrondde en merkte dat die onwetendheid

knaagde aan zijn gevoel van zekerheid. „Ik heb er een jaar aaneengesloten gewerkt, het was begin jaren tachtig. In de periode die volgde ging ik ieder jaar een maand voor het werk naar Egypte. Van het begin herinner ik me dat ik het gevoel had dat ik nergens van op aan kon. Ik had weinig geld, leefde er in armoede, en moest me maar zien te redden. Het was één grote serie cultuurschokken. Voorbeeld: Egyptenaren dingen af op alles. Dat is een verschijnsel dat wij niet echt kennen. Daar is het cultuur, het is een spel om de verveling te verdrijven. Als je een taxi wilde kreeg je te horen dat een rit tussen de twintig en dertig pond kostte. Na een tijdje kom je er achter dat het voor een pond of twee ook kan, als je een zijstraatje inloopt en je je maar autoritair gedraagt. Die spelregel kende ik niet. En dat ergerde me.”

Zoals hij onbekend was met de codes in Caïro, zo onwettend is een gemiddelde Turk of Marokkaan van de gang van zaken in onze samenleving. Kennis van de spelregels, dat is voor Enklaar de kern van het integratievraagstuk. Enklaar, die met zijn fractiegenoot Faruk Uçar een reïntegratiebureau heeft: „Een jonge Turkse vertelde me ooit hoe ze zich bij een uitzendbureau meldde voor werk. Wat voor werk zoekt u dan, was de vraag. Maakt me niet uit, zei ze. Dan zie je zo'n ambtenaar kijken; kan ik wéér de hele database door voor zo'n buitenlandse vrouw die weer eens niet weet wat ze wil.”

Die Turkse is echter niet lui of onverschillig. Zij wil werken, is Enklaars ervaring, maar ze stelt zich bij het zoeken naar een baan nederig op en bedoelt dat ze bereid is alles wel te doen. „Maar dat is niet wat wij verwachten. Wij gaan er vanuit dat mensen weten wat ze willen en daar naar handelen.”

Die vastberaden en onafhankelijk opstelling is de weerspiegeling van de waarde *Zelfbeschikking* die ons kenmerkt. Iedereen moet zelf weten wat hij doet, maakt zijn eigen keuzes en dient een eigen mening te hebben. En zo zijn er nog elf waarden die de Nederlander tot Nederlander maken:

Heil (als we maar de goede keuzes maken wacht ons een gelukkige toekomst).

Schuld (het erkennen van schuld en verantwoordelijkheid voor fouten en daden).

Naastenliefde (wie lijdt of in nood zit moeten we helpen).

Waarheid (wees altijd open en eerlijk).

Arbeid (werken is goed, nietsdoen niet).

Orde en netheid (regels zijn nodig, anders wordt het een rommeltje).

Nut (alles moet zin hebben en iets opleveren).

Betrouwbaarheid (afpraak is afspraak).

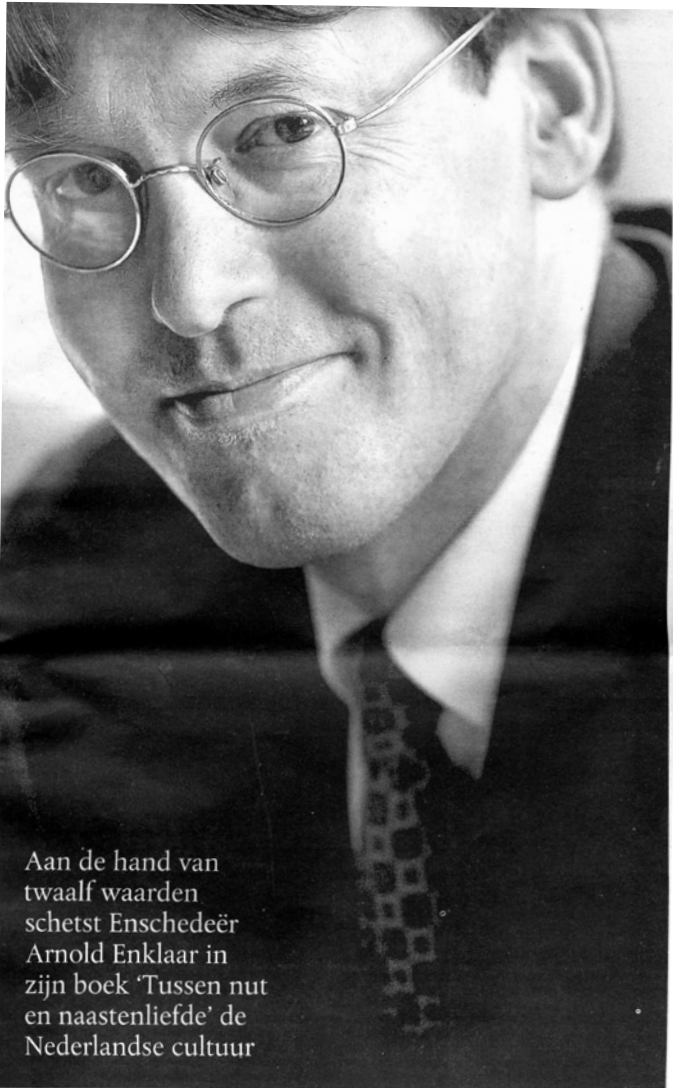
Matigheid (alles met mate en beheersing).

Overeenstemming (meningsverschillen moeten opgelost, streven naar consensus) en

Gelijkheid (iedereen moet gelijk worden behandeld, niemand is meer dan een ander).

Van heil tot zelfbeschikking, van overeenstemming tot orde en netheid - het lijken universele waarden. De verschillen tussen Nederlanders en Duitsers, Fransen en Belgen, volkeren die qua geest en geografie ogenschijnlijk dicht bij ons liggen, zijn echter evident. „Wij Nederlanders hebben als geen ander een hang naar gelijkheid: laat de burge-

Aan de hand van twaalf waarden schetst Enschedeër Arnold Enklaar in zijn boek 'Tussen nut en naastenliefde' de Nederlandse cultuur

foto Annina Romita

Docent en bioboer

- ▶ Arnold Enklaar werd in 1957 geboren in Enschede.
- ▶ Hij studeerde klassieke talen en archeologie in Leiden en deed geruime tijd archeologisch onderzoek in Egypte.
- ▶ Enklaar was universitair docent klassieke talen en leraar klassieke talen en economie en werkte tevens als bioboer.
- ▶ Enklaar is lid van de VVD en zit voor deze partij in de gemeenteraad van Enschede.
- ▶ Samen met partijgenoot Faruk Uçar runt hij Uçar & Enklaar, een bureau voor culturele consultancy.

meester of professor vooral niet denken dat hij meer is dan ik. Kijk dan eens naar de Duitser. Daar kan een band tussen mensen op de werkvloer nog zo hecht en vriendschappelijk zijn, als er een verschil in stand is blijft het *Herr Doktor* en *Sie*. Zet Nederlanders en Fransen op een camping en het wordt al snel ruzie. Fransen vinden ons een raar volkje. Er bestaat een mooie studie van een staalbedrijf in Frankrijk met vestigingen in Nederland en de Verenigde Staten, naar hoe de leiding in elkaar zit en hoe er wordt samengewerkt. Dat levert aardige algemene dingen op. Dat wij Nederlanders op overleg en consensus gericht zijn en er samen uit willen komen. In Frankrijk echter is de publieke ruimte een toernooiveld, iedereen is gericht op het principe dat de beste maar mag winnen. Het is pure confrontatie. Amerikanen zijn weer gefocust op *targets* die heilig zijn."

Zijn boek is, zo meldt de uitgever, geen lofzang op Nederland. Wie Enklaar spreekt treft een kritisch beschouwer die in zijn onderzoek eeuwen terugging en met het beeld van de Nederlander dat uit alle geraadpleegde bronnen

ontstaat het integratievraagstuk van zijn clichés tracht te ontdoen. Verwijst naar Geert Wilders: „We zitten nu al geruime tijd te praten, maar hebben we het al over de islam en de Koran gehad?"

Het integratieprobleem, wil hij er maar mee zeggen, heeft niets te maken met de Koran en de islam die met hun vermeende verderfelijke uitwassen een harmonieuze multiculturele samenleving in de weg staan. En hij heeft het evenmin over schuld. Het is niet zo dat buitenlanders per definitie niet willen meedoen, er is geen sprake van dat Nederlanders zich voortdurend bezondigen aan discriminatie en het stigmatiseren van buitenlanders.

„Maar er ligt wel een gigantische cultuurkloof. Gelijkheid, zelfbeschikking, dat zijn waarden die de immigranten volkomen vreemd zijn. Ik zeg: zie de verschillen in, erken ze. Dat doe je door eerst naar je zelf te kijken. Wie zijn wij, wat zijn onze waarden en spelregels?"

Maar we zijn niet in staat tot kritisch zelfonderzoek. „Het benoemen van de kloof geeft een onbehaaglijk gevoel. Het is angst om te categoriseren, angst voor de canon."

Door onwil en onvermogen bleven alledaagse problemen lang onaangeroerd. „Je zult de segregatie moeten aanpakken door zaken te reguleren. Ik zie goed opgeleide Turkse jongeren, hbo'ers, die er toch niet in slagen het hier te maken. Ze begrijpen weinig van onze cultuur. Als je naar hun achtergrond kijkt, dan zie je dat ze allemaal op een zwarte school hebben gezeten. Dat is het probleem. Leerkrachten op zwarte scholen doen ongelooflijk hun best, maar het is door de samenstelling vooral technisch Nederlands wat wordt gedoceerd, niet begrijpend Nederlands. Leerlingen zijn wel in staat correct Nederlands te hantieren, maar kennen de gevoelswaarde achter de woorden niet.”

Turken en Marokkanen die wel slagen hebben vrijwel zonder uitzondering op een witte school gezeten, weet hij. „Ze hebben de Nederlandse waarden opgepikt van hun klasgenoten. Dat zou ons moeten leren dat je aan spreiding moet doen. Dan nog zie je op het schoolplein waarschijnlijk witte en zwarte leerlingen die gescheiden optrekken. Daar valt iets te doen in de vorm van projecten. Laat ze samen huiswerk maken, vang elkaars kinderen op. Bedenk iets.”

Ingrijpen is noodzakelijk. Hij schrijft de passiviteit toe aan vertrouwde waarden als zelfbeschikking en overeenstemming die op gespannen voet staan met een doortastende aanpak. „Door het altijd maar weer streven naar consensus zien we de problemen niet of zijn we bang voor de confrontatie. Door de behoefte aan zelfbeschikking is de verpaupering van de oude stadswijken heel lang ongemoeid gelaten; we vonden dat iedereen het recht heeft zo te wonen als hem goeddunkt. Zwervers, ook zoiets. Dat hoort bij de grote stad, hoor je dan. Ja hallo... We hebben hier te maken met mensen die grote psychische problemen kennen, een slechte gezondheid hebben en veel problemen veroorzaken. We zien ze kreperen maar doen niets. Zelfbeschikking voor iedereen is een utopie. Zeventig procent van de mensen redt zich prima, dertig procent niet. Daar zul je wat moeten doen. Door mensen aan de hand te nemen of door in te grijpen.”

Hij prijst Frits Bolkestein en Paul Scheffer als klokkenluiders die de keerzijden van de multiculturele samenleving hebben beschreven. „Voor Scheffer heeft de kloof op indringende wijze benoemd. Hij durft.”

Zo'n analyse kan bijdragen aan een oplossing. Dat doet bijvoorbeeld Ayaan Hirsi Ali geenszins. Met nadruk: „Ik heb het he-le-maal gehad met Ayaan. Je denkt: hoogopgeleide vrouw, goed geïntegreerd. Maar Ayaan geeft er telkens weer blijk van niets te begrijpen van onze cultuur. Ze gedraagt zich als een Somalische stamleider die met een koninklijke soevereiniteit vasthoudt aan wat ze vindt. Daarmee tast ze ons gevoel voor gelijkheid aan.”

Máxima brengt het land met haar observatie niet veel verder. „Ze belicht de buitenkant, ze kan en moet weten dat haar verhaal onjuist is. Ik houd het er op dat politiek correcte lieden haar hebben voorgehouden wat ze moest zeggen. Nederlanders hebben moeite om in de spiegel te kijken. Dat is het probleem.”